

PRIMORSKI GLAS

Izhaja 1., 11. in 21. v mesecu. Naročnina za SHS do 31. 12. 1928 Din 10.—.
Dalje: celoletno Din 60.—, polletno Din 30.—, četrtletno Din 15.—.
Za inozemstvo Din 80 — letno.

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Šelenburgova ulica štev. 7/II.
Telefon štev. 20-01. • Račun poštne hranilnice v Ljubljani štev. 12.487.
Posamezna številka Din 2.—.

Med zadnjimi vestmi:

„Goriška Straža“ je ustavljena, zadnji slovenski politični list na primorskih tleh.

Njenemu uredniku je naprtila fašistična justična kanaliža veleizdajniški proces.

Slovenskemu poslancu dr. Besednjaku pripravlja ista kanaliža konfinacijo.

Intelektualci iz Primorja!

Ko je Italija zasedla naše kraje, ste bili vi prvi zadeti. Italija je videla, kako tesno ste zvezani z ljudstvom, videla vas je, da ste mu svetovalci v težkih urah, zato se je vrgla na vas z vsem svojim brezmejnim šovinističnim sovraštvom, prepričana, da si bo igraje podvrgla ljudske množice, ko ne bodo več imele zaslonbe v izobražencih. Začela je proti vam sistematično akcijo, dokler ni naposled iztrebila vseh, o katerih je bila prepričana, da so največja ovira njenim namenom. Svojega cilja ni dosegla, zakaj slovensko-hrvatski narod je pokazal, da ga nasilje ne zlomi, tudi če nima od nikoder pomoči.

Mislimo, da se Italiji ni posrečilo odtrgati vas od vaših rojakov v Primorju. Mislimo, da niste pozabili naroda, iz katerega ste izšli, s katerim ste živeli in se borili za boljše čase. Uverjeni smo, da se še vedno smatrate za del tega, da ste še vedno z vsem srcem med njim, danes, v njegovi nesreči, še veliko bolj nego kdaj poprej.

Zato vas prosimo, da prispevate po svojih močeh v obrambo naše zemlje in

naših rojakov v Primorju. Sistematično delo, ki smo ga pričeli, ne sme iti mimo vas, ne da bi sodelovali, kjer vam je mogoče. Vrsto različnih organizacij imamo, ki potrebujejo nesebičnih delavcev. Pridružite se, saj je stiska naših bratov vedno večja! Vedno težja so vprašanja, ki jih prinaša razvoj razmer, vedno strašnejši je pritisk fašizma na naš rod. Ali morete ostati ob strani spričo vsega tega?

Prav posebno vas še vabimo k sodelovanju pri listu. Kdor ga piše, ga piše v zavesti, da je dolžan to našemu narodu, ki trpi. Pridružite se listu, da bo dober in da bo po svoji vrednosti tehten, močan bojevnik za pravice slovensko-hrvatskega življa v Italiji! Širite list, da se bo v njem in z njim osredotočilo vse, kar more storiti emigrant za svoj dom, ljo, za svoj narod, ki je kot premaganeec privezan v voz nasilja! Če ne ljubite te zemlje le s frazo, pomagajte pri delu, ki smo ga dolžni izvršiti!

Uredništvo.

O gospodarskem položaju Italije

Dolžnost vseh emigrantov je, da se po svojih močeh in po svojem znanju posvetijo boju proti fašizmu. Temu boju moramo dati neko linijo, po kateri se bomo ravnali. Do takšne pravilno začrtane linije bomo prišli, ako bomo dobro poznali vzroke fašizma, njegove gonilne sile in njegove družabne posledice. To se pravi, če bomo znali pravilno odgovoriti na vprašanje, kaj je in kaj hoče fašizem. Ljudstvo, ki je tako teptano, kakor Slovenci in Hrvati v Italiji, ima pravico, da izve, kje tiče najgloblji vzroki zatiranja in brezpravnosti, ki ji je podvrženo. Prej ali slej bo moral naš list o tem obširno razpravljati. To je, po mojem, njegova glavna naloga.

Druga naloga našega lista je, da bo seznanjal emigrante in vse ostale Slovence o vsem, kar se godi v Italiji in zlasti opozarjal na gospodarski položaj Italije na notranjem in mednarodnem trgu. Gospodarstvo je temelj, na katerem sloni politična, kulturna in etična nadstavba vsakega režima. S tem računajo temeljito tudi fašisti. In tudi mi moramo posvetiti

največjo pozornost baš na ta del fašističnega udejstvovanja. Moramo vedeti, ali je temelj, na katerem fašizem sloni, zdrav ali ne. Da zadostimo tej nalogi našega lista, bomo danes ugotovili nekatera gospodarska dejstva, ki nam bodo odkrila nekatere dele italijanske gospodarske strukture.

Italija je dežela, ki nima svojih surovin in tudi ne zadostnih domačih kapitalov. Glede na prve in na druge je odvisna od inostranstva.

Italijanska industrija razpeča doma t. j. na notranjem trgu, štiri petine svojih pridelkov. Z ozirom na to številčno razmerje (1 : 4) bi izgledalo, da izvoz industrialnih pridelkov ne igra v Italiji velike vloge. Resnica pa je, da teh 20 odstotkov industrialnih pridelkov mora Italija izvažati, če hoče dobiti surovine in druge ji potrebne pridelke. Blago, ki se uvažja, se mora plačati z blagom, ki se izvažja. Radi revalorizacije lire, je začel izvoz italijanskih industrialnih pridelkov padati, dočim je uvoz rasel. Iz uradnih industrialnih in trgovskih poročil je razvidno, da je

bilanca italijanske zunanje trgovine bolj in bolj pasivna. Zgodilo se je celo, da se iz Italije izvažajo v Italiji sami že na pol obdelane surovine zato, ker se popolnoma izdelani produkti ne dajo več nikjer plasirati.

Ker radi pomanjkanja surovin in domačih kapitalov in radi visoke valute ni izgleda, da bi se ta pasiva zunanje trgovine izboljšala, nastane vprašanje, koliko časa in s katerimi drugimi dohodki bo mogla Italija to pasivo poravnati. Do-hodki, ki jih donajajo inostranci s svojimi obiski italijanskih mest, ne rastejo. Uradna poročila ugotavljajo, da je tujski promet, s katerim v Italiji zelo računajo, ustavljen. Ali tudi če bi rasel, ne more nikdar nadomestiti trgovinske pasive. Tudi dotok denarnih vlog od strani Italijanov, v tujini živčih, je vedno manjši. Italijanski emigranti, tudi takšni, ki jih niso pognale v inostranstvo politične razmere, se svoji rodni deželi bolj in bolj od-tujujejo tudi na gospodarskem polju.

V zvezi s pasivo zunanje trgovine imamo krizo v tekstilni industriji (znižanje izvoza bombaževih tkanin, stagnacija proizvodnje umetne svile in izguba trga za volnene tkanine); krizo kovinarske industrije, ki je leta 1926. izvozila za 997 tisoč kvintalov strojev in strojnih delov, leta 1927. pa le za 638 tisoč kvintalov. V avtomobilni industriji je prišlo skoro do defetizma industrialcev, ki so sklenili, da se ne bodo več udeležili mednarodnih razstav. O kemični industriji pravi poročilo industrialne zveze, daje manj delala radi znižanega notranjega konzuma in radi konkurence v inostranstvu. Radi krize v različnih industrijah se velike hidro-električne naprave ne rentabilirajo in prodajajo električno energijo vedno dražje ali je vsaj ne pocenijo. (Ta industrija je prešla skoro popolnoma v inostranske roke. Ni dolgo, kar se je ustanovila družba, ki je pokupila za 30 milijonov dolarjev = 1680 milijonov dinarjev deležev hidroelektričnih naprav.)

Radi splošne industrialne krize je prišlo v Italiji do velikih in malih gospodarskih polomov, katerih je bilo v l. 1928. povprečno 12.000 na mesec. Prišlo je do velike brezposelnosti, do agrarne krize in do drugih krčev gospodarskega življenja, ki kažejo, da italijansko gospodarstvo preživlja silno krizo, ki utegne povleči v neizogiben prepad fašizem sam in vrniti zatiranim svobodo, ki jim jo je fašizem vzel.

To so glavni obrisi krize italijanskega gospodarstva, katerega polom bo imel silne posledice, ki morajo biti zabeležene v knjigi naših protifašističnih računov.

Prihodnjič si bomo ogledali posamezne gospodarske panoge bolj od blizu in podrobneje.

A. T.

Primorski emigranti, združite se!

Pod fašistovskim jarmom

Cerkno

25. pr. m. proti večeru je slonel vaški fant na vogalu hiše in je slučajno položil roko na Mussolinijevo senčno sliko, ki so polepljene po vseh vogalih. Radi tega so ga orožniki aretirali, zaprli in brigadir sam ga je pretepel z bikovko po obrazu. Iz sličnega vzroka so zaprli še drugega fanta nabornika in 14 letnega dečka, ki je stal tam blizu. Dečka so izpustili, prva dva pa gnali v Idrijo v zapor.

Gorica

26. oktobra so kvesturini pograbili v tramvaju štiri potnike, ki so govorili slovensko. Odpeljali so jih proti kvesturi, a na poti so jih izpustili.

Na praznik Vseh svetih se je vršil pogreb ge. Sardočeve, matere dr. Dorčeta Sardoča, ki je v konfinaciji. Spreved so eskortirali: polic. komisar Midolo, 12 kvesturnov in 7 orožnikov. Znana agenta Grion in Palumbo sta zlezla celo v cerkev prisluškovali. Takšno počenjanje je naletelo na odpor in zgražanje celo pri Italijanih.

6. t. m., pet dni torej po pogrebu svoje matere, pa je prišel na »dopust« iz konfinacije dr. Dorče Sardoč in smel ostati v Gorici 10 dni. Smel se je »prosto« gibati, le 1 tajni policist je bil ponoči in podnevi z njim, trije pa stalno v njegovi veži. Vsakega mu pogovoru pa je prisostvoval agent — briški Slovenec. Vsem goriškim voditeljem je bilo prepovedano z njim govoriti. Doktor je izgledal precej slabo, pustil pa si je rasti brado. Družbo mu delajo na Liparih Slovenci: Žerjal iz Boršta pri Trstu, akademik Fabijan iz Štanič, Benjamin, neki komunist, Nemec dr. Noldin z južnega Tirola in ostala kolonija preko 1000 konfinirancev.

6. t. m. so bile izvršene pri naših goriških dijakih zopet hišne preiskave, pri nekaterih celo v njih odsotnosti.

Grahovo

Učitelj Močnik pretepa v šoli otroke naravnost divjaško. Zahteva od njih v tej mizeriji, da prihajajo prazne oblečeni v šolo. Neprestano jih tira po hišah nabirat prispevke sedaj za ta, sedaj za oni fašistovski namen. Staršem pa grozi z vsem mogočim.

28. pr. m. je s silo zbobnal vaščane skupaj in jih gnal z znanim fašistom Janežom Rejcem in podeštatom Grazianijem k blagoslovitvi 2 m dolgega mostička, na katerem se blešči velik liktorski snop.

Idrija

23. pr. m. so policijski komisar, tenente orožnikov in kvesturini vdrl v cerkev med pevske vaje in pregledali vse note, če se res pojejo samo cerkvene pesmi.

Nekaj pisarjev, 10 paznikov in okrog 200 rudarjev nameravajo fašisti premestiti v Italijo k rudniku v Monte Amiati. Zakrivili so samo to, da so proti fašistovskemu »Dopolavoru« in sindikatu. 20. pr. m. so že bila znana poedina imena.

V nedeljo 4. t. m. so fantje peli slovensko v hotelu »Didić«. V sobo so pridrvali organi javne varnosti in aretirali pet fantov, med njimi akademika Albina Sedeja. Prestali so celo noč v zaporu, šele drugo jutro so jih izpustili.

Knežak na Pivki

Na dan »zmage« (pri Kobaridu?) so zbrali fašistovski tajnik, laški učitelj, podeštat in drugi tamošnji veljaki vso decu v šolo in jo hoteli prisiliti, da se preobleče v balillovsko obleko. Otroci so se uprli, na

kar je sledilo kričanje, klofutanje, pretepanje in drugo manipuliranje, ki postavlja značaj 2000-letne rimljanske kulture in njeno zmago nad jugoslovanskimi barbari v Primorju v pravo luč.

Justica

Posebno sodišče je obsodilo 10 komunistov, ker so zbirali denar za komunistično organizacijo.

Goriški tribunal je oprostil Ivana Rošiča iz Loga pri Breginju, ki je bil obtožen žaljenja Mussolinija.

14 toskanskih komunistov je bilo obtoženih prevratnega delovanja in so bili obsojeni na zapor od 3—8 let.

Kanal

Sredi oktobra je stal učitelj obrtne šole invalid, malce vesel, sredi trga. Brigadir je začel nanj kričati, naj takoj zgine domov. V nevolji pa je učitelj vzkliknil, češ kaj pa mi morejo karabinjeri. Zadoščalo je in karabinjeri so ga vlekli v kasarno in ga nesmiselno pretepli.

Istočasno so zgrabili tudi Slovenca, eksekutorja goriškega Monta, mu nastavili revolver na prsa, mu grozili s smrtjo in ga nato pošteno pretepli.

Malo prej pa je bil na vrsti bivši obč. tajnik, ki so ga fašisti vrgli iz službe.

Ni jim še bilo dovolj, spravili so se tudi na šibkega in slabotnega uradnika pri notarju in na precej drugih.

Brigadir je znan divjak in je bil radi pretepanja ljudi že večkrat kaznovan. V Kanalu je bil tudi le kazensko premeščen.

Začetkom oktobra ob blagoslovitvi cerkve Sv. Duha so igrali pri cerkveni slavnosti tudi tamburaši. Brigadir je zahteval, da zaigrajo »Giovinezza«. Kapelnik se je uprl, češ da je to cerkvena slavnost, zaigrali pa bi lahko »Inno del Piave«. S tem seveda niso bili zadovoljni. Po 14 dneh so pridrvali iz Anrovega fašisti pod vodstvom caposquadre Costa, znanega razbojnika, ki je že prosil za premestitev v Libijo, a ga niso uslišali. Pretepli so učitelja, nekega drugega fanta in njegovo sestro. Končno pa so se spravili še na nekega zidarskega mojstra.

5. t. m. so peli fantje v gostilni in nato v zasebnem stanovanju nekega fanta in tako praznovali odhodnico svojega prijatelja. Karabinjere je petje zbodlo v ušesa, aretirali in zaprli so 11 fantov. Med temi so: Franc Kovačič, Vojko Tomažič, Alfonz Garlatti, Mirko Debenjak, Stanko Kralj, Stanko Segala, Ciril Kralj. Vsi so bili več dni v zaporih.

Jablanica pri Il. Bistrici

se je lahko ponašala še pred kratkim s podeštatom, ki je delal s svojim imenom in početjem novi italijanski domovini veliko čast. Iz poštenega slovanskega Uskoka se je prelevil v pristnega laškega »Uscocchi« ja, postal je vrhovni paša v občini in imetnik varnostne blagajne. Ker je bila blagajna vedno prazna, jo je prodal na Reko neki trgovski družbi. Koj nato je naročil pri laški tvrčki, ki mu je blagajno prodala, nov ključ, se podal na Reko in v tihi noči je vlomil do svoje bivše blagajne, jo odprl, pobral iz nje 16.000 L, jo spet zaprl in odšel mirno domov. Tam si je privoščil za nakradene lire nov avto in še kaj drugega. Slučajno pa reška družba ni bila tako neumna, da bi ne znala poizvedeti, kdo si je naročil pri laški tvrčki duplikat originalnega blagajniškega ključa in tako je romal dični g. Uscocchi z avtomobila naravnost pod ključ. Upamo, da samo zaradi lepšega, kajti kam bi prišel fašizem na Krasu, če bi mu zavoljo bagatel pobrali vse takšne uskoke?

Kojsko

25. pr. m. je prišel brigadir v mesnico po meso. Račun je znesel 12.225 lir in mesarica mu je zaračunala 12.25 lir, t. j. 2 stotinki in pol več (manjšega drobiža kot 5 stotink sploh ni). Brigadirju je zavrela kri, mesarico je aretiral in jo gnal v zapor, dokler je ni zvečer rešil mož.

Karabinjeri čakajo vsak večer od 10. do 11. deklet, ki se vračajo z dela iz Brunnerjeve predilnice v Podgori, jih nadlegujejo in groze s posilstvom. Tako so napadli neko deklo in ji raztrgali šal in bluzo.

Komen

22. pr. m. so financarji grozno pretepli nekega kmeta iz Berij, ki so ga aretirali, češ da je brez dovoljenja kahal žganje. S tem so ga hoteli prisiliti, da bi izdal še druge, ki so kuhali. Prosil jih je, naj ga ne tepejo po nogah, ker jih ima bolne in revmatične, a kljub prošnji so ga še bolj tepli.

Preganjanje učiteljstva

V »Piccolu« in v »Popolo di Trieste« je bila priobčena dolga vrsta 34 slovenskih učiteljev in učiteljic, ki so bili premeščeni v razne negostoljubne kraje kulturne Italije, kjer ne morejo dobiti niti spodobnega stanovanja, a še manj poštene hrane. Ona vrsta pa še ni popolna, kajti tržaški šolski skrbnik Mondino je naznanil premestitev 46 slovenskih učiteljev v Italijo. In res, z vsakim dnem prihajajo novi odloki o odpustitvah in premestitvah.

Nadučitelj Aleksander Šfiligoj iz Medane je bil odpuščen iz službe. Premeščeni pa so bili še Stanko Prinčič iz Zavrha pri Kanalu, Joško Munih iz Sela pri Volčah, Alma Hrastova iz Žage, Miha Lenardič iz Gorenjih Tribuš, Leopoldina Kogejeva iz Spodnje Idrije in Rudolf Jelinčič iz Zavrha pri Kanalu.

Didaktični ravnatelj Calligaris v Vipavi, Ceschia v Mirnu i. dr. so na posebnih konferencah prepovedali slovenskemu učiteljstvu govoriti v javnosti in v zasebnem življenju v slovenskem jeziku.

Centurione Grazioli je sklical učiteljstvo sežanskega okraja v Sežano. Na sestanku je strogo zabičal učiteljstvu, da se morajo vsi otroci vpisati v »balillo« in da morajo vsi imeti uniformo. Lansko leto je zahajal sam v neko šolo in je pretepal toliko časa otroke, dokler se niso vsi vpisali v »balillo«. Na sestanku v Sežani je govoril tudi o »duševni zaostalosti« naših krajev. Ker je neka učiteljica ob njegovih besedah zmajala z glavo, jo je spodil iz šole.

Renče

Za proslavo »zmage« dne 4. t. m. so vsi učitelji, ki so sami Italijani, zapovedali otrokom, da se morajo vsi udeležiti te proslave, ker jim drugače aretirajo očete, da izgube matere in očetje pokojnino in da ne bodo dobili potnih listov. Znano je, da so Renčani sami zidarji, ki si služijo kruh v tujih državah, ker ga jim Italija ne more dati.

Rihemberg

22. avgusta so fašisti zaprli gostilno »Ljudske posojilnice« za mesec dni. Fašjo hoče na vsak način vsiliti za gostilničarja kakšnega svojega ovaduha. Ker posojilnica ni hotela odnehati, je bila postavljena po zopetnem odprtju le nekakšna provizorična natakara. To bi brigadir rad pridobil za vohunstvo in za svojo prilžnico, oziroma za vlačugo gg. podestata, fašistovskega tajnika, postajenačelnika in nekaterih laških učiteljev, za kar bi seveda dobila koncesijo. Vsi oblastniki skupaj z znanimi fašisti renegati: Kerševanom, Kodričem in Čebrenom, postopajo enotno kot prava sicilijanska maffija.

Italijanske učiteljice silno divjajo nad otroci radi balille. 29. pr. m. so zaprle za ves dan nekega dečka, ker ni prišel k »fešti«, ki je bila samo za balillo, kamor so ga samovoljno vpisale.

Pretekli mesec sta pela dva fanta na večer slovenske pesmi. Plačati sta morala radi tega 70 lir kazni.

19. pr. m. se je zbralo nekoliko vaških fantov v privatni hiši, da praznujejo odhod fantov v Ameriko. Plačati so morali orožnikom 105 lir kazni.

Dva dni pozneje se je poročil vaški fant, ki namerava v Ameriko. Priredil je fantovski večer, obenem odhodnice. Orožniki so zbranim fantom naložili ogromno denarno kazen.

Šmartno pri Kojsem

Neke nedelje pr. m. so prišli orožniki iz Kojškega pit v Šmartno. Eden od prisotnih vaških fantov jih je šaljivo pozdravil in orožniki so se takoj zagnali nanj. Neki vaški fant je dejal, da nimajo pravice aretirati ga radi tega pozdrava, ker je znan šaljivec in ker ni izžival. Tega so orožniki takoj zgrabili in spravili v sosedno sobo. Gostilničarjev sin, fašist Jože Peršolja, ga je vrgel na tla, vsi trije orožniki pa so ga začeli brcati, hoditi po njem in ga tolči s samokresi. Fant je padel v nezavest, ko je dobil brco v trebuh. Od tega je sedaj že mesec dni in fant je še vedno potolčen po glavi, otekel po hrbtu, pokašljeuje, ves bolan je in ne more nič delati. Gostilničar Anton Peršolja pa je branil vrata, da fantje niso mogli vdreti h karabinjerjem. Ko so ti končali svoje delo, so odšli iz gostilne, držeč revolverje predse.

Na vasi so nato srečali pri cerkvenem zidu tri moše, stare nad 50 let, in jim ukazali dvigniti roke. Ko so ti dvignili roke, so pričele po njih padati klofute, a revolverji so jim zevali v oči.

Dalje so srečali 60 letnega krošnjarja Pepeta iz Kozane, mu zapovedali dvigniti roke in ga pretepli.

Tolmin

Znani divjak in podežtat dr. Marsan je pošiljal prve dni tega meseca miličnike in policaje, med katerimi je znan posebno Pitami (preje Pitamic), pobirat članarino za »Dopolavoro«, ki je vedno v denarni krizi. Članarino so morali pobirati tudi med nečlani. Vsak, kdor ni hotel prispevati, je moral pisмено poročati, zakaj ni daroval. Vsem grozi na vse mogoče načine.

Na praznik »zmage« 4. t. m. so opazili ljudje na kostanju drevoreda »Na petelinu« veliko slovensko trobojnico. Orožniki so jo popoldan sneli, a na večer zaprli 10 domačih fantov. Osem so jih naslednje jutro izpustili, ostala dva, Slavka Tuto in Viktorja Logarja, pa so gnali v goriške zapore. Za krivdo obeh ni najmanjših indicij, kvečjemu te, da sta Slovenca. Tuta pa je poleg tega sin tolminskega sodavičarja, ki bi ga italijanski trgovci radi uničili.

Trst

Če bi živeli v normalnih razmerah, bi moral sedanji fašistovski tajnik inž. Cobolli (Kobol) odleteti že radi svojega nizkotnega maščevanja nad odvetnikom dr. Čokom. Sedaj pa je nevolja tudi v fašistovskih vrstah silno velika. Širi se glas, da je Cobolli presleparil kar 11 milijonov lir, predvsem s svojimi stavbenimi zadrugami. Veliko denarja da je naložil pod tujim imenom v Milanu, druge večje zneske pa da je investirjal v nepremičnine.

Dejstvo je, da so bili te dni pri Sv. Jakobu nalepljeni lepaki, ki obetajo svobodo »guardistom« in zadnjo nedeljo je bilo slišati celo po ulicah klic »Dol s Cobollom«. Plakati so nosili besede »L'ora decisiva

s'avvicina«, »Squadristi radunatevi« (Odločilna ura se bliža. Skvadristi, zberite se)!

Sicer pa je Cobolli menda na najvišjem mestu pal v veliko nemilost. Pred kratkim je namreč poleg veliko drugih romanj v Rim k duceju priredil tudi potovanje članic organizacije »Dopolavoro«. Hotel je to priliko izrabiti v svoje namene (baje je njegov namen postati osrednji tajnik) in je naučil deputacijo, ki se je imela predstaviti Mussoliniju, naj se izrazi čim najbolj neugodno o dosedanjem osrednjem tajniku Turatiju. Nesreča pa je hotela, da je med tem prišel v Rim glas o njegovih poneverbah in ko je Cobolli bil že na potu, je došla v Trst brzojavka, s katero ga je vabil Turati na pogovor. Nič hudega sluteč se je oglasil Cobolli pri Turatiju, ki ga je zadržal več nego poldrugo uro in ga primerno oštel. Med tem pa je čakala deputacija »dopolavoristkinj« na Cobollija, da jim da zadnja navodila. Bližala se je ura sprejema pri Mussoliniju in Cobollija ni bilo od nikoder. Končno jim ni preostajalo drugega, kakor da so hitele v največji naglici k Mussoliniju, kamor so dospele vse oprasene in zamazane in nekoliko v zamudi. Že to je povzročilo, da je bil sprejem dokaj hladen, še bolj hladen je postal, ko so mu izročile škatle iz marmorja »svetega Krasa«. Rekel jim je kratkoma, da bi bile lahko porabile denar v bolj koristne namene. Ko pa so začele dajati izraza svoji »nevolji« proti Turatiju, je bil konec vsega.

V četrtek zvečer je bil dr. Čok posvarjen v smislu pol. zakona od komisarja, ki odreja konfinacijo.

Volče

28. pr. m. je prišlo 15 vojakov pod vodstvom nekega pretepaškega narednika izživat slovenske fante z namenom, da bi jih nato pretepli. Fantje, ki jih je to ravnanje vpricho cele vasi žalilo in dražilo, so končno, če tudi so bili le 4 proti 15, na udarce parirali in pretepli dva vojaka, drugi pa so ušli. Takoj nato je prišla komisija na lice mesta in od tega trenutka so v vasi vedno vojaške patrulje, ki nadlegujejo vas in vaščane.

Črna lista

Ajdovščina. Šef špijonske policije za ajdovski okraj s sedežem na Cesti je Nino Berlot, ki se je pred leti vsiljeval v slovensko družbo v Gorici. Uslužben je kot gozdni miličar in vohun po vaseh. Za Dobravje ima svojega zaupnika, nekega Ječica (prej Jejčič).

Grahovo. Plačani špijoni so Alojzij Božič iz Temline, Marija Kenda roj. Rejc iz Grahova; Rejc Franc, brat Ivan in žena Justina roj. Ramušič; Martin Bravničar, bivši caposquadra milice.

Idrija. Med prvimi izdajicami in vohuni sta predvsem bivša miličarja Tušar in Milan Tekavc. Za pospeševanje asimilacije se najbolj trudi Jacobini (Jazbinšek), a poleg tega tudi razni pazniki, ki postopajo po mestu s fašistovskimi znaki. Med ovaduhmi je znan tudi Lapajne (vulgo Zelov), sedaj Lapini. Njim enakovredni so razni Novaki iz Žabje vasi, Brileti, Jazbarji in Tušarji.

Sežana. Na čelu izdajalske bande stoji tenente milice Pepe Kalin, doma s Proseka. Popolna moralna propalica, pač pa zelo vreden ovaduh. Bil je že v Idriji, Postojni, Vipavi in povsod je pustil za sabo lepe spomine, ki so se zvezali v velik snopič. Pri njegovem poslu mu pomagata miličnika Slovenca Komac in Zajec. Izmed civilnih špijonov so znani Scoppi, špijon za važne stvari, Filipčič, policaj in cavaliere Mohorčič. Vsa ta banda služi sežanski paši, tenentu Grazioliju, t. j. duši vsega raznarod-

valnega dela na Krasu. Organiziral je sindikate, balillo in dopolavoro. Pripomogel je največ k razpustu slov. društev in skušal je organizirati tudi mladino v športni organizaciji, kar pa mu ni uspelo.

Drobne vesti

Banjšice. 4. t. m. je umrl v bolnici bivši obč. tajnik Ivan Vidič. Pokopali so ga v Kanalu.

Čezsoča. Koncem pr. m. je umrla najstarejša oseba v vasi Ana Klavara v 99. letu starosti.

Gore nad Idrijo. Fašist in špijon Milan Tekavc iz Idrije je pobegnil iz zapora v Logatcu in izvršil samomor.

Livek. Poročila se je gđ. Anica Miklavč, učiteljica, z g. Francem Kaševcem, učiteljem v Međani.

Umrl je 30. pr. m. posestnik Janez Matelič, oče 14 otrok in brat preč. g. kurata v Batah.

Male Žablje. Na svetokrižkem pokopališču je umrl Anton Štibelj, ko je prinesel svoji ženi venec na grob.

Miren. Umrla sta zavedna moža Mihael Spacapan in bivši podžupan in oče g. župnika v Ravnah Anton Mozetič. Večni mir!

Mursko Središče. V nedeljo se je poročil g. Slavko Pečenko, žel. uradnik, primorski rojak iz Kopra, z gđ. Angelo Cimermanovo, domačinko iz Murskega Središča. Bilo srečno!

Novaki. Pred nekoliko meseci je prišel nov kurat, č. g. France Rupnik iz Ubelskega.

Sežana. 1. t. m. se je prigodila težka nesreča. Oskrbnik primarija tržaške bolnice se je peljal v spremstvu tasta in osemletne deklice z vozom proti Trstu. Osební vlak je baš privozil na postajo. V hipu, ko hoče voznik čez progo, pridrvi druga lokomotiva in odnese voz z osebami. Tast je bil takoj mrtev, deklica in voznik pa težko ranjena.

Tukaj se je dogodilo že več nesreč, a kljub temu ne poskrbijo za varnost. Italija ne pozna zapornic in se tudi ne briga za varstvo svojih državljanov, posebno pa Slovencev ne.

Veliki Dol. Pretekli mesec je umrl dolgoletni župan (27 let), odbornik cestnega odbora in šol. sveta ter deželni poslanec g. France Grgič.

Pred mesecem se je razpočila v vasi granata in ubila šestletnega dečka in 5letno deklico.

Zapuže. Umrla je posestnica Marija Tercelj.

Zakriž pri Cerknem. Slaba letina je potisnila vas v bedo. Sena je malo in zato mora živina pod ceno iz hleva. Nekateri se hočejo izseliti, toda ni kupcev za premoženje; težka bo bodočnost.

Dopisi

Banjšice

Izseljevanje je pri nas vsak dan večje. Nad 35 fantov in mož že služi kruh v tujini. Poleg fantov pa odhajajo tudi dekleta. Boda sili ljudi v tujino. Pridelke je letos uničila suša. Pšenice je še bilo nekaj, krompirja ne bo niti za seme, sočivja nič, ajda pa je požgala slana. Tudi sena ni in tako bo stradala tudi živina, ne samo ljudje.

Breg pri Trstu

Lep in bogat je bil nekdan naš Breg. Saj je bila dolisnka občinska ena med prvimi v Istri v gospodarskem, kulturnem in narodnem pogledu. Strah in groza spreleti človeka, ko se spomni preteklosti in jo primerja z današnjimi žalostnimi razmerami. Gospodarsko smo uničeni. Na občini pa

šuje še vedno zloglasni župan (podeštat), dalmatinski renegat Radovan(i), ki si polni žepe in bogati iz žuljev ubogega ljudstva. Prejšnji naši domači župani so opravljali občinske posle v splošno zadovoljnost za majhno nagrado, sedaj treba podeštatu na mesec po nekoliko tisoč lir!

Zdi se, da bo sedaj naša občina priključena tržaški. To je od nekdanja naša želja. Po našem mnenju bo bolje, ker upamo, da Trst ne bo dovoljeval takšnih pijavk, kakor je Radovani. Dasi vlada pravo besništvo med ljudstvom, vendar razsipa podeštat ogromne denarja za razna nepotrebna dela, samo da kaže na zunaj sijaj, bogastvo in blagostanje, čeprav je vse trhlo in gnilo! Naš podeštat je zviti kakor kozji rog. Vedno bi rad nekaj delal in manipuliral z denarjem, ker se ob takšnih priložnostih najlažje kaj odščipne in da nikdo ne opazi! Saj je bilo tako tudi z vodovodom v Borštu. Za delo, ki je bilo po strokovnjakih cenjeno na 6—7000 lir, je podeštat zaračunal nad 30.000 lir. Kdor zna, pa zna! Ti ubogi kmet pa le plačuj in — molči!! O »dičnem« tajniku vam bom poročal prihodnjič.

Kulturno propadamo v najhitrejšem tempu. Učitelji nosijo samo naslov učiteljev, od katerih nimamo mi in ne mladina prav nobene koristi! Kaj bo z našimi ubogimi otroci?!

Duhovne smo imeli pred kratkim v Dolic, Boljuncu, Borštu in Ricmanjih. Borštanski in ricmanjski sta umrla, boljunski se je preselil in tako mora opravljati celo občino s 6000 dušami samo en duhoven, to je č. g. Piščanc iz Doline. Tudi on čaka, kdaj bo dobil nalog, da se prekrsti iz Piščanca v »Polastrac«.

Pač, dobili smo enega duhovna in sicer pristnega Italijana, ki poučuje verstvo v šolah in mašuje v Dolini, a cerkev je prazna in brez petja!

Idrija

»Dopolavoro«. Ustanovili so ga letošnje poletje. Kot člani so pristopili takoj vsi člani »Circola di Lettura«, to se pravi sama gospoda. To pa ni bilo po volji gospodom, ki vedrijo in oblačijo nad Idrijo in so pritiskali na rudarje in delavce. Začeli so na lep način, češ da je vpis prostovoljen. No, prostovoljno se ni vpisal nihče, zato je rudnik vpisal kar vse delavce. Ti so se seveda temu uprli in kakšnih 200 jih je šlo protestirat na ravnateljstvo. Gospodje so se ustrašili, zbrisali vse in obljubili vpisati samo one, ki se pridejo javit. To pót se jih je zopet nekaj več javilo, a še vedno ne dovolj. Pazniki so zato dobili nalog agitirati po rudniku za Dopolavoro. Nekateri gospodje pazniki, katere dobro poznamo in jih bomo tudi javno pribili, so uporabljali vsa sredstva, ki naj bi prisilila rudarje na vpis, njim pa zagotovili pohvalo. Zmerjali so rudarje za protidržavne elemente, jim grozili z odpustom in oznanjali dobrote onim, ki se bodo vpisali. Pritisk je bil vedno hujši in danes je že malo rudarjev, ki ne bi bili člani Dopolavora.

Dopolavoro je pričel z delom. Na »Travniku« ob cesti v Sp. Idrijo so začeli graditi športno igrišče (campo sportivo di littorio) za vse panoge športa. Da ne bo šel rudar brcat žogo, je jasno in tako bo stalo igrišče in čakalo lepših časov. Delavci bodo člani samo s plačevanjem članarine.

Tudi s telovadbo so hoteli pričeti, kar je posebno priporočal znani telovadni voditelj Jazbinšek, sedaj »Jacobini«. Gotovo pa je, da bo ostala telovadnica prazna, kakor stoji že od leta 1926.

Smrt. Pretekli mesec je umrla žena kmeta Polanca pod Tičnico.

Sprememba imen počasi napreduje. Imamo tudi nekoliko izdajic, ki so si spremenili imena, tako že omenjeni Josip Jazbinšek v Jacobini, Ivan Lapajne v Lapini in gdč. Mici Kenda, uradnica v obč. uradu, v Maria Chenda. Fašizem ne bo obogatel s temi tipi, kljub temu da prvi dela pri Dopolavoru, drugi špijonira in ovaja ljudi, a tretja pomaga na vseh koncih. Pazniki, katere so sedaj pritiskali za spremembo imen, se še niso odzvali. Vsi radovedno pričakujejo, kdo se bo prvi podpisal po italijansko.

Otroški vrtec — Lege Nazionale — se dobro razvija. Poseča ga nad 100 otrok, ki se tako potušujejo in moralno kvarijo. Vsa mladina prvih štirih razredov ljudske šole je že popolnoma pokvarjena. Asimilacija med njimi hitro napreduje; črk c in k ne poznajo več.

Komplementarna šola pa, ki je bila osnovana namesto realke, hira. Letos je vpisanih komaj 20 učencev, dočim jih je bilo lani 31. Lani je poučeval znani Toroš, letos pa je zginit iz Idrije. Srečni, kjer so ga dobili za učitelja.

Popravila po povodnji. Šele po dveh letih so popravili vse poti, ki so bile uničene po povodnji l. 1926. Cesta iz Idrije do Sp. Idrije je popravljena in razširjena. Vse ovinke in drevje so odstranili, v kolikor je oviralo razgled po cesti. Sedaj je na vrsti most čez Idrijco pri Sp. Idriji. To delo pa napreduje počasi in so postavili komaj nekoliko stebrov. Tudi dalje proti Sv. Luciji so razširili in popravili cesto, kakor tudi ono iz Marofa proti meji. Podjetniki so Italijani, delavci tudi le Italijani, le malo je domačinov, posebno pri popravilu zadnje ceste. Italijani stanujejo po barakah. V plačilu je velika razlika med našimi in Italijani. Ti so plačani na uro po 2—2¹/₂ L, dočim domačini samo do 1¹/₂ L, a morajo opravljati najtežja dela. Popravili so tudi cesto Godovič—Črni vrh in Idrija—Črni vrh.

Livek

Suša pri nas ni prizadela prevelike škode. Obnesel se je krompir in tudi fižol. Sena pa je malo in zato bo romala živina iz hlevov.

Lepa lega našega kraja je privabila tudi letos precej letoviščarjev, še več pa bi jih bilo, če bi zboljšali razmere, v katerih živimo in tako omogočili lepše in udobno bivanje letoviščarjev.

Izseljevanje je seglo tudi v našo vas in fantje odhajajo v Ameriko.

Male Žablje

Česar nam ni uničila suša, je uničilo deževje. Vsa otava, ki je bila pokošena, je segnila in tako se obetajo lepi časi tudi živini.

Pot proti Ustju smo popravili in dobili tudi cementne cevi za napeljavo vode.

Obisk »zadrugarjev« v Rimu

Preteklo soboto so se odpeljali v Rim zastopniki in člani, da si ogledajo tamošnjo razstavo produktivnih zadrug in da se »poklonijo« Mussoliniju. Iz Istre in Goriškega je bil odziv od strani slovanskega prebivalstva majhen, nekoliko večji pa iz tržaške pokrajine, zlasti iz Trsta in Sv. Križa, kjer so se udeležile romanja tudi takšne osebe, ki bi jim ne bilo treba baš takšno priliko izrabiti, da si prihranijo par liric, da si ogledajo Rim. Še manj umljivo pa je, da se ti gospodje smatraji za potrebno, da vzamejo s seboj celo svoje žene. Gotovo pa je, da se bodo prihodnjič premislili predno bodo zopet kaj takega storili, saj je trajala vožnja

kar celih 24 ur neprenehoma in ko so se pripeljali v Rim, so jih spravili na oni del postaje, kjer se sicer razklada živina. In še tam bi bili po ukazu Pertota-Ascanija morali čakati kar štiri ure, da otvorijo povorko in odkorakajo v Kolosej. No, vendar so našli usmiljenje in so smeli prej v hotel, da se očistijo in umijejo. Vhod v Kolosej je bil silno zastražen. Gotovo je bilo dvakrat toliko karabinjerjev in miličnikov kakor zadrugarjev. Vstopiti so smeli eden po eden. Vsakega so pregledali in za vsakega je moral garantirati eden voditeljev, za slovanske zadrug je igral to policijsko ulogo odvetnik dr. Agneletto. In to kljub temu, da so že iz prvotne liste črtali sumljive elemente... Strah je pač težka stvar. V Koloseju so morali čakati kar poldrugo uro, da se milostno prikaže Mussolini in jih s kratkimi besedami nagovoril. Na zidovju so stali miličniki, ki so z robci dajali znamenja, kdaj morajo ploskati Mussolinijevim besedam in kdaj se morajo klanjati praporu. Tam je bila tudi gruča očitno plačanih avantgardistov, ki so neprenehoma tulili pesem o »giovinezzi« in bodalnih.

Sp. Idrija

Praznik Vseh svetih smo lepo praznovali. Pokopališče je bilo okrašeno in na večer je moški zbor zapel nekaj žalostink.

Fašistovska justica

(Iz protifašistovskega delovanja pok. D. Bajca.)

Znano je iz časopisnih poročil, da je bil pok. Drago, ko je služil v vojaški suknji Musoliniju, osumljen kot pisec nekega dopisa iz vojaških vrst v »Čuku na palci«. Na podlagi preiskave in nekega pisma je prišel pred vojaško sodišče, ki ga je obsodilo na 1 in pol meseca zapor v Catanzari in nato ga je tržaško vojaško sodišče obsodilo še na en mesec strogega zapor.

Objavljamo par točk tega dopisa, ki so posebno razburile faš. oblasti; te so nato zaprle tudi urednika »Čuka«, ki je radi tega prenehal izhajati.

Med drugimi nasveti, ki jih dajejo vojaki novemu letniku, ki jih bo prišel odrešit, čitamo v 9. točki: »Glede hrane je najbolje, da zamežiš, kadar deneš v usta, tako vsaj ne boš videl, če boš požrl kak kos — špage — ali pa gnilega argentinskega mesa. Lahko si tudi zamašiš nos, včasih pa ni potreba, ker je juha brez vsake dišave. Kruh bo vedno trd, če ne bo mehak in svež, kar se pa redko zgodi.« Točka 10. pa pravi: »Naj vam svetijo zvezde upanja, vstevši tudi tiste pod vratom.« — Ali je kaj lagat? Vsi, ki smo okusili dobroto italij. militarizma podpišemo z obema rokama to sveto resnico!

NAŠIM NAROČNIKOM

Današnji številki lista prilagamo položnice s prošnjo, da nam vsak, ki prejema naš list, nakaže po njej naročnino, ki znaša do konca leta 1928 10 Din, do 31. III. 1929 25 Din, do 30. VI. 1929 40 Din, do 31. IX. 1929 55 Din in do konca leta 1929 pa 70 Din. Na položnici naj vsak naročnik čitljivo navede svoj točen naslov, da se sedanji, kolikor ni popoln, izpopolni. Tretja številka lista se onim, ki ne bi pravočasno nakazali naročnine — in takšnih upamo, da ne bo — ne bo več poslala.

Upravništvo »Primorskega glasa«.